

Introducció

Catalan Historical Review continua dedicada a la presentació de balanços historiogràfics sobre grans temes del passat dels Països Catalans. El primer article parla dels rastres de l'època visigoda al nord-est de la Tarraconense. Entre l'enfonsament de l'Imperi romà d'Occident i la invasió musulmana de la península Ibèrica, els visigots constituïren un regne inestable que tingué per poc temps la capital a Barcelona, després a Tolosa de Llenguadoc i, finalment, a Toledo. La historiografia espanyola, que s'identifica amb Castella i amb Madrid, ha volgut veure en el domini visigot l'origen fundacional d'una Hispània governada des del centre de la Meseta com a regne independent. Fou, però, una monarquia molt fràgil, afeblida per lluites intestines successòries, i el seu domini territorial resultà precari. Els visigots constituïen una petita minoria militaritzada que no alterà en absolut la cultura de la població hispana. Un dels canvis que revela l'arqueologia de la baixa romanitat a les ciutats és l'extensió dels conjunts episcopals, un fet que indica que els bisbes assoliren una autoritat i una influència que s'incrementaren a partir del moment en què els visigots abandonaren l'arianisme i adoptaren el cristianisme ortodox, que ja era la religió de la majoria hispanoromana. Encara que l'època visigoda es considera un epígon del baix Imperi romà, no deixa de ser interessant conèixer-ne el llegat, submergit després per la dominació musulmana, abans de la incorporació de part de la futura Catalunya a l'Imperi de Carlemany i dels seus successors.

L'arquitectura civil gòtica tingué unes característiques peculiars a Catalunya, València i Mallorca, dins de l'estil general de l'Europa de la baixa edat mitjana, i ha deixat monuments que formen part del paisatge urbà d'aquesta àrea, amb un pes comparable al dels grans edificis religiosos. Formen un patrimoni d'una gran riquesa els palaus, les cases senyoriales urbanes, els hospitals, les llotges de contractació dels mercaders, les drassanes i les seus del poder municipal de les ciutats que gaudien d'autonomia i representació a les Corts, on compartien el poder legislatiu i financer amb la Corona. Aquest llegat ha merescut una atenció especial entre els historiadors i per això se li dedica el segon article d'aquest número.

Han format part de l'imaginari col·lectiu català les aventures dels almogàvers, soldats catalans mercenaris d'infanteria que, desplaçats a l'orient de la Mediterrània per a defensar l'Imperi bizantí de l'amenaça turca, acabaren imposant el seu propi domini al centre de Grècia en constituir els ducats d'Atenes i Neopàtria al segle XIV. Aquesta dominació catalana a Grècia fou el tema d'inspiració del primer poema èpic en llengua catalana escrit al segle XIX, ha estat objecte de record negatiu en el folklore

hellènic, un element d'estudi dels historiadors catalans a final del segle XIX i començament del XX i ha deixat com a vestigis algunes torres i castells al territori grec, alhora que ha continuat donant lloc a una bibliografia abundant fins al present. Per això mereix figurar com a tercer article d'aquest número de *Catalan Historical Review*.

Des de final del segle XIX i durant el primer terç del XX, grans artistes trobaren en els cartells una forma de popularitzar la seva obra gràcies al progrés de les arts gràfiques, a l'impuls de la publicitat comercial i al desig d'anunciar festes, exposicions, esdeveniments públics i espectacles de masses, així com de promoure un turisme incipient. Aviat, la propaganda institucional i política hi trobà un instrument eficaç, com acabà passant molt especialment arran de la mobilització de les masses durant la Guerra Civil espanyola amb la difusió de consignes amb el poderós auxili de la imatge. Tot això passava molt abans que aquesta funció publicitària i propagandística l'assumissin el cinema i, sobretot, la televisió. Barcelona i València foren centres de producció de cartells de qualitat. Inicialment, en fou un poderós exemple el París de la Belle Époque, on, entre d'altres, un pintor de la categoria de Toulouse-Lautrec cultivà el cartellisme. La Sala Parés celebrà la primera exposició de cartells d'artistes estrangers a Barcelona el 1896 i aquest fou el tret de sortida de la producció autòctona.

Una mostra d'aquest gènere s'ha adoptat com a imatge de la coberta d'aquest número de la revista. Es tracta d'un cartell de Feliu Elias, que signava «Apa», enunciant una exposició a la ciutat de Sabadell el 1915: l'Art Nou al Centre Català. Aquesta obra reflecteix la sensibilitat noucentista que estava desplaçant la modernista. El cartell té una mida de 82 × 62 cm i el seu autor era un pintor cotitzat i un dibuixant present a les revistes i diaris fins als anys trenta en acudits i caricatures. Al costat de la propaganda comercial i política que es desenvolupa en aquesta dècada, trobem la que anuncia esdeveniments culturals com en aquest cas. La riquesa i l'interès històric del cartellisme a Barcelona i València expliquen que se n'hagin editat amb notable èxit grans repertoris, com, per exemple, el del llibre *Catalunya en 1.000 cartells des dels orígens fins a la Guerra Civil*, publicat el 1994. Ens ha semblat adient oferir com a quart article d'aquest número de *Catalan Historical Review* un de dedicat a aquest tema.

El darrer text està destinat al tema de la resistència a l'intent de la dictadura franquista d'arraconar al màxim la llengua catalana com a signe d'identitat col·lectiva d'un país derrotat i ocupat el 1939. El règim franquista, amb el seu poder absolut, disposà de mitjans extraordinaris per portar a terme allò que havia estat un objectiu permanent

de l'Estat espanyol modern: imposar la llengua castellana com a únic idioma públic i de prestigi i fer retrocedir fins a límits residuals la llengua dels catalans, balears i valencians. Calia anul·lar el progrés que havia experimentat la normalització lingüística al llarg del primer terç del segle xx, i especialment durant els anys trenta, gràcies al règim autonòmic català dels anys republicans, tot i l'anterior dictadura anticatalana del general Primo de Rivera. Les mesures més coactives de la immediata postguerra recordaven massa l'ocupació per les armes i hagueren de ser abandonades després de la desfeta nazifeixista a la Segona Guerra Mundial, però el disseny de suplantació lingüística subsistí els tres decennis i mig que durà la dictadura.

Es confiava que l'exclusió del català de l'escola, la premsa diària, la ràdio i la televisió seria suficient per a reduir-lo a un ús residual, preludi de l'extinció. Aquest eclipsi de la llengua catalana per mitjans dictatorials en dificultava enormement el coneixement per part de les noves onades d'immigrants procedents de la resta d'Espanya. Les classes voluntàries de català, la Nova Cançó o l'increment constant de l'edició de llibres en català foren signes de recuperació, però Catalunya no va sortir indemne del règim franquista quan s'aconseguí la devolució de part de l'autonomia per imperatiu democràtic. I així, les deficiències i les febleses que es perceben avui en l'ús de la llengua pròpia dels catalans, quaranta-dos anys després de la fi del règim dictatorial, en són les conseqüències. El darrer article d'aquest número està dedicat a analitzar els instruments emprats per evitar la descatalanització. Es

tracta d'un exemple d'autoorganització de la societat civil per fer front a l'acció de l'Estat amb la tenacitat d'aquells qui sabien que tenien de part seva la defensa d'un dret humà reconegut: el de ser educats, jutjats i administrats en la pròpia llengua i d'expressar-s'hi en tots els àmbits.

Com es pot veure, gairebé totes les edats i els aspectes més diversos de l'activitat humana són presents en aquest número, seguint la tònica que fins ara ha mantingut aquesta revista pensada per als estudiosos estrangers, però alhora força útil —segons ens diuen— per als autòctons.

Catalan Historical Review inclou, com sempre, la referència a totes les publicacions de caràcter històric de l'any de l'Institut d'Estudis Catalans i les semblances dels nous membres que s'han incorporat a la Secció Històrico-Arqueològica i al consell assessor (*advisory board*) de la revista. Aquesta vegada han estat quatre; que rebin la nostra enhorabona, amb la confiança que ens ajudaran a continuar portant endavant aquest instrument de difusió internacional de la nostra historiografia que és *Catalan Historical Review*.

Finalment, volem informar els nostres lectors que *Catalan Historical Review* acaba de ser inclosa a l'*European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH Plus)*, l'índex de referència per a publicacions acadèmiques més prestigioses de l'àmbit de les humanitats i les ciències socials. Es tracta d'un gran pas en la millora de la difusió i l'impacte de la revista *Catalan Historical Review*.

ALBERT BALCELLS
Editor